

Is 2020 het jaar waarin Margaret Thatcher definitief begraven wordt? De IJzeren Dame sloeg drie decennia geleden dromen van een alternatieve samenleving plat met het idee dat er geen alternatief is. Dit mantra werd keer op keer herhaald. En toen was er corona. Plots begint de steen waarin deze onuitwisbare waarheden gebeiteld stonden, af te brokkelen. Zal de coronacrisis onze wereld veranderen? En welke rol heeft het middenveld daarin?

THERE IS AN **ALTERNATIVE**

DE GLAZEN BOL: VERANDERT DE CORONACRISIS DE WERELD?

“GEEN ECONOMISCHE RELANCE ZONDER MAATSCHAPPELIJKE RELANCE”

Vlaanderen creëerde in mei een economisch relancecomité om het pad naar economisch herstel uit te stipelen. Dat comité kreeg een maatschappelijke tegenhanger om de schade aan het maatschappelijk weefsel te repareren. Ze zullen later in elkaar schuiven, maar Wasabi bracht ze nu al samen, in de vorm van VOKA-voorzitter **Wouter De Geest** en voorzitter van de Vlaamse Jeugdraad **Alexandra Smarandescu**, respectievelijk lid van het economisch en van het maatschappelijk relancecomité.

Wouter De Geest: “Iedereen kent de cijfers: vijftig miljard euro welvaartsverlies, 11 procent begrotingstekort, 120

procent staatsschuld. Dat moeten we blijven vertellen, net zoals we moeten blijven herhalen dat in de cultuurwereld en in de samenleving iets fundamenteels verloren gaat als we niets doen. Ik ben dus blij dat de relancecomités de twee aspecten bekijken. Geen economische relance zonder maatschappelijke relance. Welzijn door welvaart, dat is onze opdracht.”

Als we één iets moeten meenemen uit dit ‘coronatijperk’ of als we één iets definitief moeten veranderen, wat is dat dan?

Alexandra Smarandescu: “Die wil, dat engagement, die drempels die plots wegvallen, dat moeten we proberen te

captureren. Misschien moeten we ervoor zorgen dat die bewegingsvrijheid er permanent is, dat we dingen regelluwer maken zodat organisaties gemakkelijker op omstandigheden kunnen inspelen. Dat we meer met de *core business* bezig zijn, met impact creëren, dan met formaliteiten. Daar ligt een mooie kans.”

Wouter De Geest: “Al die silo’s waarin ondernemingen en sectoren zitten, al die muren moesten tijdens de crisis afgebroken worden, want anders kon je geen oplossingen vinden. De disruptie van buitenaf, door het virus, heeft geleid tot een begin van disruptie binnenin. Wat goed is. Met *business as usual* komen we er niet. Als VOKA leggen

we daarom de laatste hand aan een transformatieplan voor Vlaanderen dat inzet op groei. Maar dan niet gedefinieerd als *profit & loss* van ondernemingen, maar als gezonde en gedeelde groei. We gaan een open dialoog voeren over intergenerationele problemen zoals sociale zekerheid en pensioenen, klimaat, mobiliteit, zorg, onderwijs, om te komen tot een toekomstvisie. Alle maatschappelijke stakeholders zijn het aan elkaar verplicht om samen een verhaal te bouwen. Noem het wat mij betreft een nieuw sociaaleconomisch pact.”

Denken jullie dat het draagvlak voor dat soort van denken blijft? Het doet soms wat denken aan mensen die tijdens de koffietafel na een begrafenis dure eden zweren over hoe ze hun leven gaan omgooien. Twee maanden later is alles weer bij het oude.

Wouter De Geest: “Dat is de grote valkuil. Daarom moet je een beweging op gang krijgen, die van onderuit moet groeien, via heel veel verschillende fora en initiatieven die je toetst aan je toekomstvisie. Je kan dat niet voorschrijven aan de hand van een strak plan. Laten we toch eens positief denken over de innovatiekracht en de creativiteit die er zijn.”

Alexandra Smarandescu: “Er zal sowieso weerstand zijn. Politici moeten dus niet alleen draagvlak vinden, ze moeten ook draagvlak creëren. Dat is leiderschap, het voortouw nemen op momenten dat het allerm minst gemakkelijk is. En dat is de afgelopen maanden te weinig gebeurd.”

Wouter De Geest: “Het is daarom ook belangrijk dat het beleid zich gesteund weet van onderuit, dat ze kunnen wijzen naar de steeds grotere groep mensen die hetzelfde willen. Neem de wachtlijsten in de zorg. Vinden wij dat maatschappelijk aanvaardbaar? Nee? Dan moeten we grenzen doorbreken tussen publiek en privaat om oplossingen te vinden. Durf nu de problemen van burgers op te lossen.”

Alexandra Smarandescu: “Sociale innovatie en transitie gebeuren al in de praktijk, er zijn organisaties

die daar het voortouw durven in te nemen, die durven te innoveren. We moeten kijken of we dat niet op een grotere schaal kunnen doen.”

Wouter De Geest: “We moeten inderdaad een cultuur van pop-ups creëren. Er zijn zoveel pilootprojecten in de sociale of ecologische sfeer. Ga dat niet zitten te reglementeren want dan sla je ze bij voorbaat dood. Laat wat werkt zichzelf verspreiden en zorg voor een minimaal regelgevend kader voor kwaliteitsbewaking. Nu krijg je als organisatie meestal een strakke receptenlijst met wat je wanneer en hoe moet klaarmaken. Laat dat. Zorg voor een menu en laat organisaties en ondernemingen daar zelf mee aan de slag gaan.”

Overheden doen vaak aan micromanagement. Hoe realistisch is het dat ze die aanpak loslaten?

Alexandra Smarandescu: “Controlesystemen hebben wel degelijk nut. Maar je mag niet doodreguleren. Daarnaast moet je als overheid vooral het overzicht bewaren, zodat je snel weet waar het niet goed loopt, waar kwetsbaarheden in een samenleving zitten, zodat je daar gericht op kan ingrijpen en remediëren.”

Wat is in die relancecomités voor jullie de belangrijkste boodschap?

Wouter De Geest: “Wat ik gezien heb bij onze VOKA-leden, en dat zijn toch 18.000 ondernemingen, is dat er een *déclic* is voor maatschappelijke thema’s. Dat is nieuw. De boodschap is nu: we moeten samen met iedereen zoeken hoe we gaan samenwerken om tot gedeelde groei te komen. Dat lag een jaar geleden moeilijker in mijn organisatie.”

**“WE MOETEN MEER
MET DE CORE BUSI-
NESS BEZIG ZIJN DAN
MET FORMALITEITEN.
DAAR LIGT NU EEN
MOOIE KANS”**

**ALEXANDRA
SMARANDESCU**

**“DE CORONAPERIODE HEEFT ONS WEL NOG
MEER MET DE NEUS OP DE FEITEN GEDUWD:
WAT IS ESSENTIEEL? HET MOMENTUM IS DAAR
NU. DAT KOMT NIET TERUG”** WOUTER DE GEEST

Omdat deze thema's werden aangevoeld als bedreigend?

Wouter De Geest: “Nee, als wollig. Onze leden vonden die thema's ook belangrijk, maar in de categorie: dat moeten we ook nog eens doen. Deze verschuiving komt door corona, zeker, maar niet alleen door corona. Het is een cumulatie. De klimaatmarsen, de gele hesjes, de stijgende armoede. Ondernemers zijn in de eerste plaats mensen. We blijven daar niet blind voor. De coronaperiode heeft ons wel nog meer met de neus op de feiten geduwd: wat is essentieel? Het momentum is daar nu. Dat komt niet terug.”

Alexandra Smarandescu: “Het mooie aan dat maatschappelijk relancecomité vond ik die bereidwilligheid om doortastend te transformeren. Om ver buiten het comfort van het eigen

hokjesdenken te gaan en constructief anderen tegemoet te treden, goed wetende dat dit achteraf voor veel commotie zou kunnen zorgen.”

Wouter De Geest: “(tot Alexandra Smarandescu) Nu u hier toch zit, wij willen uit onze bubbel komen, wij willen in het kader van onze dialoog contacten met de jeugd. We willen weten welke thema’s hen bezighouden.”

Alexandra Smarandescu: “Er is niet zoiets als dé jeugd (*lacht*). Weet u, dialoog, allemaal goed

en wel, maar wat gebeurt er daarna? Jongeren worden wel aan tafel gevraagd om hun visie te geven, maar dat is geen structurele inbreng. Nochtans is dat de beste garantie om onze stem mee te hebben. Het gaat ons vooral om die consistente inbreng, ongeacht het thema, en over wat daar verder mee gebeurt. Ik hoop dat iedereen het een meerwaarde vindt dat er ook een jongere in het maatschappelijk relancecomité zat en dat dit een aanzet kan zijn om jongeren in de toekomst vaker op dat niveau te betrekken.”

“WARME SAMENLEVING KOMT ER OOK NA CORONA NIET VANZELF”

Als zelfs neoliberalen de lof van het verenigingsleven zingen, moet het zijn dat het zijn nut bewijst. Twee thema’s die bij het sociaal-cultureel volwassenenwerk al lang hoog op de agenda staan – duurzaam leven en een waardige omgang met ouderen – zaten tijdens de coronacrisis in het brandpunt. Geeft dit Barbara Janssens (Netwerk Bewust Verbruiken) en Martin De Loose (Neos vzw) hoop?

Barbara Janssens: “Er zijn signalen dat de gedwongen stilstand het bewustzijn getriggerd heeft dat er iets mis is met de *ratrace*. De coronacrisis heeft zwaktes blootgelegd, maar ook sterktes. Er blijkt een grote veerkracht te zijn. Ik hoop dat we de verbondenheid die opgeborreld is kunnen vasthouden. Het middenveld kan daar een grote rol in spelen. Maar we mogen niet naïef zijn. Op andere niveaus wordt gelobbyd om duurzaamheid weg te duwen. Hoe snel vergeten mensen? En hoe goed en hoe snel kunnen wij ons verenigen om tegengas te geven?”

Martin De Loose: “De vraag is ook of dingen zo snel zullen veranderen als wij hopen.

Kijk naar de beeldvorming over ouderen. De coronacrisis was een uitgelezen kans om het te hebben over de diversiteit bij ouderen en toch werden ze weggezet als een monoliet. We dreigen in het oude te hervallen, terwijl we keuzes moeten maken. De afgelopen maanden bleken de dingen die we evident vonden, bijzonder te zijn. Vrienden en familie, zorg, maar ook het verenigingsleven. Die warme samenleving komt er niet vanzelf, we moeten de bril van gemeenschapsvorming opzetten. De technologische veranderingen en de drang naar economische efficiëntie hebben veel kansen op ontmoeting weggenomen. We moeten sociale contacten structureler maken.”

Als jullie één voorstel kunnen doen om die omslag te garanderen, als er één iets is wat jullie zeker willen veranderen, wat is dat?

Barbara Janssens: “Systeemverandering is een kluwen van cascades. Maar als ik er één moet uitpikken, dan is het wat Nieuw-Zeeland doet: geluk en welzijn meepakken in het BNP. Dan ga je vanzelf niet alleen focussen op economische groei, maar op duurzaamheid, ge-

**“KLEINE INITIATIEVEN
DIE VAN ONDERUIT VER-
ANDERING VORM GEVEN
ÉN EEN MENTALITEITS-
WIJZIGING NASTREVEN:
BEIDE ZIJN DE KRACHT
VAN HET SOCIAAL-
CULTUREEL WERK”**

BARBARA JANSSENS

meenschapsvorming, welzijn en gezondheid.”

Martin De Loose: “Ik zou beslissen dat iedereen minstens één *buddy* heeft, een maatje dat ervoor zorgt dat je goed geconnecteerd bent, zodat er altijd iemand is die zorg draagt voor jou. Want connectie zorgt voor wederzijds begrip en zachtheid, en dan neem je mooie beslissingen. Het is vaak vanuit onwetendheid en angst dat mensen hard worden voor elkaar.”

Welke rol kan het sociaal-cultureel volwassenenwerk met zijn 14.000 lokale groepen, 200.000 vrijwilligers en 300.000 activiteiten per jaar, spelen in die veranderingen?

Martin De Loose: “Toen ik de sector binnenkwam, stond ik versteld van waar mijn organisatie allemaal mee bezig is. En dat geldt voor alle verenigingen en bewegingen. Wat een sector! We zouden elkaar

veel meer kunnen versterken. 1+1=3. Ferm heeft nu bijvoorbeeld een mooie campagne over troost. Dat moeten de andere organisaties massaal ondersteunen.”

Barbara Janssens: “Ik geloof in tijdelijke coalities die elkaar kunnen versterken door één gezamenlijke missie voorop te zetten en daarvoor te gaan. Of het nu ging om mondmaskers leveren of laptops garanderen voor kansarme kinderen, tijdens de coronaperiode waren er veel initiatieven die het sociaal-cultureel werk ten voeten uit tekenen: nabij en *hands-on*.”

Onderschat de lobby's niet die van deze crisis gebruikmaken om duurzame verandering tegen te houden, hoorden we hier daarnet. Wat kan het sociaal-cultureel volwassenenwerk daartegenover zetten?

Barbara Janssens: “Vorig jaar

was er *Sign for my future*. Tien jaar geleden had je zo iets niet voor mogelijk gehouden. Een klimaatcampagne, van de milieubeweging mét bedrijven? Het heeft niet het resultaat gehad dat ze voor ogen hadden, maar het toonde wel dat samenwerking tussen grote marktspelers en non-profit mogelijk is. Dat mag nog explicieter het geval zijn.”

Martin De Loose: “Die gemeenschapsvorming komt er in elk geval niet vanzelf, evenmin als het debat over verandering. We hebben het tijdens de *lockdown* allemaal keilastig gehad met de combinatie van werk en privé, en ook al voor corona holden we onszelf voorbij. Toch staat dat debat – is dit echt de manier waarop we willen leven? – nu niet bovenaan de agenda.”

Barbara Janssens: “Hoe Femma er met arbeidsduurvermindering in geslaagd is om tegen politieke schenen te schop-

“DE VERWACHTINGEN WORDEN ALMAAR HOGER EN HOGER. KUNNEN WIJ HET ONS VEROORLOVEN OM NU TE VERTRAGEN?”

MARTIN DE LOOSE

pen, vind ik een sterk voorbeeld. Zij hebben gemeenschapsvorming gekneed tot maatschappelijke activering. We mogen wel eens vaker de luis in de pels zijn.”

Welke zijn volgens jullie essentiële basisingrediënten om als sociaal-cultureel volwassenenwerk te kunnen wegen op de toekomst na corona?

Barbara Janssens: “Wie de transitietheorie een beetje kent, weet dat verandering pas kan als je van onderuit kleine initiatieven hebt die de verandering vorm geven en inbeuken op het systeem. Maar je hebt ook een mentaliteitswijziging nodig, of de shift volgt nooit. Beide aspecten zijn de kracht van het sociaal-cultureel werk .”

Martin De Loose: “Onze mensen zijn het basisingrediënt. Wij hebben 2.000 bestuursleden en daar doen wij

mooie dingen mee. Als onze vrijwilligers in hun kracht staan, werkt dat als een rollende sneeuwbal, dat brengt positieve effecten op gang in de samenleving.”

Als jullie naar de eigen organisatie kijken, welke zijn op de korte termijn de grootste wensen en bezorgdheden?

Martin De Loose: “Wij weten dat we mensen kunnen helpen hun vertrouwen te herwinnen en terug buiten te komen. Want het is daar, samen met anderen, dat mensen zich ontplooien. We willen dus die veilige context herstellen en zo de schadelijke effecten van deze periode tot een minimum beperken.”

Barbara Janssens: “Ik ben bezorgd over de ‘volhoudbaarheid’ in het sociaal-cultureel volwassenenwerk én de cultuursector. De druk zal toenemen, het geld waarschijnlijk niet. Ik hoop dus op veel

mildheid voor elkaar. We zijn allemaal geboeid en gepassioneerd bezig met wat we willen verwezenlijken, ik ben bang dat velen zich gaan vergalopperen. Ze zitten al dieper op het tandvlees dan ze beseffen. Als onze organisatie in haar missie kwaliteitsvol leven centraal stelt, moeten we dat zelf ook doen.”

Martin De Loose: “Dat blijft een moeilijkheid in onze sector. Er komen altijd maar taken bij. Hoe breng je daar rust in? We zeggen wel dat er grenzen zijn aan de groei, maar de winst die wij boeken komt ten goede aan de hele samenleving. Als je grenzen gaat stellen, gaat dat mogelijks ten koste van je organisatie. Onze 2.000 bestuursvrijwilligers geven zich met hart en ziel, dag in dag uit. Dan kan je als professioneel niet achterblijven. De verwachtingen worden almaar hoger en hoger. Kunnen wij het ons veroorloven om nu te vertragen?” ■